

Endülüs'te Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı

Editörler

Feridun Bilgin, Yakup Akyürek, Abdulkadir Macit

FİKİR

İçindekiler

Önsöz	vii
Giriş	1
Fetih-Valiler ve Emeviler Dönemi (711-1031) Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı	9
<i>Furkan Erbaş & Yakup Akyürek</i>	
Mülûkü't-Tavâif Dönemi (1031-1090) Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı	31
<i>C. Ersin Adıgüzel</i>	
Murâbıtlar (1042-1147) ve Muvahhidler (1121-1269) Dönemi Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı	67
<i>Adnan Adıgüzel</i>	
Benî Ahmer (Nasrîler) Dönemi (1238-1492) Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı	113
<i>Nizamettin Parlak</i>	
Moriskolara Dair (1500-1614) Tarihyazımı ve Kaynaklar	151
<i>Feridun Bilgin</i>	
Endülüs'te Siyer Yazıcılığı ve Edebiyatı	177
<i>Yakup Akyürek</i>	
Modern Dönem Endülüs Tarihi Çalışmaları	201
<i>Fatma Merve Çınar</i>	
Yazarlar Hakkında	232

Önsöz

İnsanlığın tarihsel birikiminin kaynağını teşkil eden maddi ve manevi unsurlar dünya ve medeniyetler tarihi yazımı bakımından ilmi yetkinlikle ele alınmalıdır. İلمي Etüdler Derneği'nde (İLEM) yürütölen ihtisas çalışmaları bünyesindeki Tarih Çalışmaları Merkezi gerçekleştirdiğı dersler, okumalar, atölyeler, yuvarlak masa toplantıları, paneller ve çalıştaylarla amaçlanan bunun ortaya konulması, ilmi çalışmaların ve üretkenliğin arttırılmasıdır. Bu maksatla 2020 yılında “Tarihin Geleceğine Dair” dizi semineri gerçekleştirilmiştir. Bu dizi seminer ile çağdaş dönemde ana medeniyet havzalarında tarih ilmindeki gelişmeleri, derinleşmeleri, dönüşümleri, genişlemeleri veya farklılaşmaları idrak etmek, tarihin metafiziğini ve anlamını merkeze alarak modern değişim ve gelişmeler ışığında postmodern tarih yazımını ve tarihin geleceğini derinlikli bir şekilde tetkik etmek hedeflenmiştir. Seminerler esnasında şu fark edilmiştir ki çağdaş dönem, geçmişin birikiminden bağımsız anlaşılamaz ve şayet geleceğe yönelik yeni bir inşa süreci işletilmek isteniyorsa geçmişin birikimi ortaya serilmeden bu gerçekleştirilemez. Diğer bir ifadeyle kadim medeniyet havzalarındaki milletlerin şimdiki durumlarının anlaşılması için yakın geçmişlerinin yanı sıra tarihsel köklerine de yönelmek gerekmektedir. Bunun Batı merkezli tarih teorilerinin bakış açısıyla açıklanamayacağı izahtan varestedir. İşte “Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik (MHTT)” projesinin başlatılma sebeplerinden birisi budur.

Bu hususta insanlığın Hicaz'dan Bilad-ı Şam'a, Irak-ı Acem'den Horasan'a, Mağrib'den Endülüs'e, Sind'den Hind'e, Maveraünnehir'den Türkistan'a,

Anadolu'dan Rumeli'ye pek çok havza üzerinde tarih içerisinde kurduğu muhtelif medeniyetlerin veya bu medeniyet havzaları üzerinde hüküm süren pek çok hanedanlığın gerek kendisinin gerek havzanın gerekse de insanlık tarihinin yazımına farklı yönlerden sunduğu önemli katkılarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çabalar çerçevesinde ortaya çıkan kaynaklar dönem üzerine çalışan araştırmacılar tarafından bilinmekle birlikte bu havzalara dair çalışma yapmak isteyen ilim insanları tarafından, özellikle alana yeni giren genç tarihçiler ve araştırmacılar için bütünlüklü ve etraflı bir şekilde bilinmemektedir.

Bu durumu dikkate alan MHTT'in odağında ve hedefinde şu üç husus vardır: İlk olarak ana medeniyet havzalarında kaleme alınan tarih kaynaklarının kendi dönemi ve sonrası için nasıl bir konum teşkil ettiğinin tartışılmasının yanı sıra metodolojik hususiyetleri ile tanıtılması ve geçmişinden günümüze havzada biriken tarih kaynaklarının ve onları ortaya çıkaran tarihçilerin bütünlüklü bir şekilde değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede özellikle İslam medeniyet havzalarının tarihçilik hafızasının gün yüzüne çıkarılması amaçlanmaktadır. İkinci olarak ele alınan havzalarda tarih yazıcılığının ne tür süreçlerden geçerek şekillendiğini ortaya çıkarma gayesi bulunmaktadır. Üçüncü olarak ise ele alınan ana medeniyet havzalarında çağdaş dönemde tarih ilmindeki gelişmeleri, derinleşmeleri, dönüşümleri, genişlemeleri veya farklılaşmaları idrak etmek, tarihin anlamını merkeze alarak modern değişme ve gelişmeler ışığında tarih yazımını ve tarihin geleceğini derinlikli bir şekilde tetkik etmek hedeflenmektedir.

Fark edileceği üzere bu proje ile temelde ana medeniyet havzalarında kaleme alınan tarih kaynaklarının teknik hususiyetleri ile tanıtılması ve geçmişinden günümüze bu havzada biriken tarih kaynaklarının bütünlüklü bir şekilde gösterilmesi ve ele alınan havzada şekillenen tarih yazıcılığının serencamını ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda 2020 yılında İran ve Mısır havzası, 2021'de Memlük Entelektüel Tarihi çalıştayları gerçekleştirilmiş, 2022 yılında Uluslararası Balkan Sempozyumu: Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik III düzenlenmiştir. Bu projenin ilk kitapları İran'da *Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı*, Mısır'da *Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı*, Balkanlarda *Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı*, Hint Alt Kıtası'nda *Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı*, Mağrib'de *Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı*, Memlük Entelektüel Tarihine Giriş I: *Literatür Değerlendirmesi* ve Mısır'da *Tarihyazımı: Fransız İşgalinden Mehmed Ali Paşa Dönemine* adıyla yayımlanmıştır. Halihazırda Mâverâünnehir, Bilâd-ı Şam, Dicle-Fırat, Arabistan ve Anadolu havzaları üzerine çalışmalar devam etmektedir.

Elinizde bulunan bu kitap “Medeniyet Havzalarında Tarih ve Tarihçilik” projesinin altıncısı olan *Endülüs’te Tarih Kaynakları ve Tarihyazımı* kitabının temel amacı Müslümanların Endülüs havzası ile hakimiyet kurduğu ilk asırlardan günümüze kadar hanedanları, devletleri ve yerel sultanlıkları takip ederek Endülüs havzasına yönelik öne çıkan tarihi kaynakları ve tarihçileri irdeleyerek “tarihi kaynaklar” açısından Endülüs havzasının bütünlüklü bir resmini ortaya çıkarmaktır. Bu kitap bölgeye yönelik çalışma yapacak araştırmacılara tarihi kaynaklara kolayca ulaşmayı sağlayarak; dönemler arasında tarihi kaynakların, dinamiklerin, perspektiflerin, izleklerin, tarihçilerin ortaklaşan ve farklılaşan temel yapılarının daha kolay açıklanması, irtibatlandırılması, neden-sonuç ilişkisinin kurulması fırsatını sunacaktır. Tüm bu eserler ele alınırken Endülüs havzasına yönelik kaynakların iç ve dış kaynaklar olarak ikiye ayrılması mümkündür. Burada yoğunluklu olarak mevcut dönemin iç kaynakları merkeze alınmıştır.

Fark edileceği üzere bu kitabın bir odağı tarihçiler ve tarih kaynaklarıdır. Zira kaynak konusu tarih disiplininin asli unsurlarından birisidir. Tarihçiler erişebildikleri kaynaklar nispetince geçmişe dayalı bilgiyi ele almış, bu sayede hem meslektaşlarının hem de diğer insanların yani kamuoyunun hizmetine sunmuşlardır. Bu kitap, ülkemizde Endülüs havzasının muhtelif dönemleri ve hanedanlıkları üzerinde çalışmalar yapan tarihçilerin, hangi kaynakları kullandıklarını ve bu kaynakları kullanarak Endülüs havzasına ve geçirdiği döneme dair ne gibi bilgilere ulaştıklarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu sayede Endülüs havzasına dair en önemli konulardan birisi olan kaynak konusu detaylı bir şekilde tartışma zemini bulmuş olacaktır.

Kitabın diğer odağı ise Endülüs havzasındaki tarihyazımıdır. Bu bağlamda çalışmada Fetih-Valiler ve Emevîler (711-1031), Mülükü’t-Tavaif (1031-1090), Murâbitlar (1090-1147), Muvahhidler (1147-1248), Benî Ahmer (Nasrîler) (1238-1492), Moriskolar (1492-1614), Endülüs’te Siyer Yazıcılığı ve Modern Dönem Endülüs Çalışmaları başlıklarında Endülüs havzası tarih yazıcılığının doğuşu ve gelişimi, yerel hanedanlıkların hakimiyetlerini tesis etmede tarihi kullanmaları, mümkün olduğunca tarih yazım yaklaşımları ve tartışmaları gibi konular bütünlüklü bir şekilde ele alınmaktadır. Bu konularda özellikle Endülüs havzası üzerine çalışan ülkemizdeki saygın akademisyenlerin metinlerinin katkısı, kitabı özel bir konuma taşımaktadır.

Başta bölüm yazarı hocalarımız olmak üzere bu eserin vücuda gelmesine katkı veren İLEM’e, Fikir Kitap ve Nokta Yayınları yetkililerine minnettarız. Ayrıca Dr.

Halil İbrahim Erol, Dr. Selahattin Polatoğlu, Elif Özdoğan Ulu ve Haşem Gözgü'ye çeşitli düzeylerde sundukları katkılardan dolayı teşekkür ediyoruz. Bu kitabın ülkemizde hem Endülüs havzası tarih ve tarihçiliğine dayalı tartışmaları zenginleştirmesini hem de tarihin önemli meselelerinden birisi olan kaynak ve yazım hususunu tarihçi perspektifi ile ele alma imkanını oluşturmalarını ümit ediyoruz.

Feridun Bilgin, Yakup Akyürek, Abdulkadir Macit

Ocak 2025